

Visandeid õpetajast

Anti Randviir, semiootika 1. lend 1997. aastast

Igor Černov (18. märts 1943 Oktjabrski küla Gorki oblastis – 21. märts 2025 Joensuu) kujundas kuni 1990. aastate teise pooleni väga olulisel määral Eesti semiootika maastikku ja oli selle liikumapanevaks jõuks. Černovi võib meenutada mitut koostoiminud aspekti korraga silmas pidades: tema tegevus Eesti semiootika arendamisel, tema aktiivsus maailmasemiootika areenil ning tema isikupära suhtluses inimestega. Seejuures iseloomustas kõiki tema tegemisi ja lävimisi hingestatus, impulsiivsus, siirus ja energia, mis võis realiseeruda kummalgi pool emotsionaalset nulli.

Černov õppis Tartu Ülikoolis professor Lotmani käe all vene kirjanduse kateedris eriprogrammi järgi ja oli muuhulgas Lotmani esimese struktuuripoeeetika alase erikursuse ainuke kuulaja. Oma tööd Tartu Ülikoolis alustas Černov üliõpilasena juba 1962. aastal. 1966. aastal lõpetas ta ülikooli vene filoloogia erialal lõputööga “Vene kroonikakirjutaja maailmatunnetus” ja kaitses 1975. aastal kandidaaditöö “Vene barokiajastu kirjanduskultuur: uurimisviisid ja -meetodid”; mõlema töö juhendajaks oli Juri Lotman.

Černov kujunes kiiresti J. Lotmani paremaks käeks nii väljaannete toimetamisel, semiootika-alaste kokkusaamiste korraldamisel kui kontaktide loomisel. Just Igor Černov, toona alles kolmanda kursuse üliõpilane, sõitis Tartu vene kirjanduse kateedri esindajana 1963. aastal Moskvasse ja tegi sealsetele semiootikast huvitunud teadlastele ettepaneku koostööks. Sellest visiidist sai alguse Tartu–Moskva semiootikakoolkond ja kuulsad semiootika suvekoolid Käärikul. Nähes Igor Černovis enda mantlipärijat semiootikas, pöördus Juri Lotman oma elu lõpul tema (ning vene kirjanduse osakonna juhataja Ljubov Kisseljova) poole palvega jätkata tema ja Zara Mintsi elutööd: hoolitseda semiootika ja vene kirjanduse osakonna käekäigu eest, pidades sellega eeskätt silmas inimeste hoidmist ning usalduse, sallivuse ja suuremeelsuse säilitamist suhetes. Oma isikupärase esprii ja sädemega kandis Igor Černov neid väärtusi kuni oma aja lõpuni.

Semiootika institutsionaliseerimise katsed Tartus algasid juba J. Lotmani päevil, mil semiootikalaborit püüti arendada näites Rahvusvaheliseks Semiootika ja Vene Kultuuriajaloo Instituudiks (J. Lotmani taotlus aastast 1990, mis oli Černovi koostatud) või Balti Semiootikakeskuseks (J. Lotmani taotlus aastast 1991, mis oli Černovi koostatud). Lõppkokkuvõttes, nagu me teame, sai just Igor Černovi töö kaudu teoks

semiootikaosakonna loomine 1992. aastal Tartu Ülikoolis. Professor Černov oli semiootikaosakonna esimene juhataja kuni aastani 1997; tema kujundas esimese semiootika ja kulturoloogia õppekava ning luges ise ka suurt osa semiootika kursustest.

Vaadates, kuidas on semiootika õppekavad aja jooksul arenenud, jääb silma nii mõnigi oluline tunnus, mis on õppekavu iseloomustanud algusest peale. Esiteks loodi esimesed õppekavad tõepoolest Tartu semiootikatraditsiooni vaimus selles mõttes, et nende baasiks oli nii semiootika kui ka vene kultuuri spetsiifikale keskendumine. Ühtlasi tõi see üsna iseenesestmõistetavalt kaasa suunitluse interdistsiplinaarsusele, mis kindlasti oli Černovi üks akadeemilisi lemmikmõisteid ja -põhimõtteid. See interdistsiplinaarsus sai väljenduse Černovile omases semiootilises orienteerituses Lääne märgiteaduslikele suundumustele: juba esimeses õppekavas (1992) sisalduvad ained, nagu kognitiivne semiootika ja sotsiosemiootika. Teine oluline moment: Černov jagas Lotmani arusaama, et semiootika ei peaks jääma üksnes teoreetiliseks, vaid leidma ka rakendust. Seetõttu leiame õppekavades algusest peale ained nagu kultuuritekti mõistmine, vene mentaalsuse kultuurilugu, valitud kultuurirajalood, tavakäitumise semiootika. Kolmanda olulise nüansina tuleb märkida, et Černovi kureeritud õppekava oli semiootika *ja* kulturoloogia õppekava: see pani aluse nii põhimõttelisele teoreetilisele interdistsiplinaarsusele kui ka uurimisobjektide paljususele, mis osutus muuhulgas peagi oluliseks ka üliõpilaste uurimistööde jaoks. Černovi parandi neljandaks tunnuseks, mis struktureerib semiootika osakonda tänaseni, oli kultuuri-, bio- ja sotsiosemiootika kui uurimis- ja õpetamissuundade esile toomine eesmärgiga avardada osakonna distsiplinaarset haaret – mitte niivõrd nende suundade vahele piiri tõmbamiseks. Ilmselt on neid punkte veelgi.

Semiootika õppekava arendamine oli loomulikult keeruline tegevus, kuna erksatele visioonidele vaatamata sai ainekursuste pakkumisel lähtuda peamiselt n-õ saadaolevast lektorimaterjalist. Seetõttu toimusid pidevad läbirääkimised ka TÜ muude üksustega ja kolleegidega, kelle hulgas peamiselt filosoofid, teoloogid, lingvistid, psühholoogid. Tehti omavahelisi bartertehinguid loengute osas, millele eelnesid planeerimised ja visioonitamisid semiootikaosakonna “konkus”. Viimane oli tõepoolest uberik, 10-ruutmeetiline huumorikild keeltemaja 3. korruse “naistevetsu kõrval”, nagu Černov armastas rõhutada, kui juhendas külalisi Tartu kuulsusrikka koolkonna asukohta leidma. Tagantjärele ei ole tuvastatav, kuidas mahtus sellele pinnale üldse ära neli töölauda, osakonna raamatukogu ja riidekapp. Pole arusaadav seegi, kuidas tulid nõupidamistest teiste osakondade kolleegidega (eeskätt Arvo Krikmanni

ja Kalle Kasemaaga) üleüldse eluga välja semiootikaosakonna kaastöötajad (eesotsas Ulvi Urmiga), sest need olid ühtaegu nii jutu- kui ka suitsutoad, mistõttu uksest sisse astudes ei olnud paksu vine tõttu näha viie meetri kaugusel asuvat akent. Černovi suitsulembusest said osa üliõpilasedki, sest ta suitsetas ka loengutes, eriti juhtus seda pisema kuulajaskonnaga loengutes või seminarides; mööndusena võidi nendel kordadel küll akengi avada...

Mis puudutab Tartu semiootika traditsioonilist ainelist kitsikust, siis sellestki tõi osakonna välja Černov. Nagu osakonna raamatukogu, mille nimekirjas oli peamiselt isiklike annetustena saadud paarkümmend nimetust (aastail 1992–1995), hakkas ka tervikruum paisuma, jõudes Tiigi tänavale, sotsiaalteaduskonda saabununa lõpuks umbes kuue eraldi toani. See oli täielik revolutsioon, ja tegelikult tähendas see ka semiootika praktilist institutsionaliseerumist. Sinnamaani pidi visionäär esitama TÜ juhtkonnale taotlusi, et välja vahetada mädanenud “aknaraam, mis on väga vana” (palvekiri aastast 1994), “remontida kolm pöördtooli” (palvekiri samast aastast), “eraldada täiendavad summad, et osta neli laualampi” (palvekiri aastast 1993). Osakonna rahamured hakkasid lahenema pärast seda, kui Černov, kes ei pidanud paljuks teostada New Yorgis isiklik kohtumine George Sorošega, sai osakonnale toetuse Avatud Eesti Fondilt. Sellest positiivsest avantüürist sai alguse osakonna raamatukogu, ja see on järjekordne Černovi edulugu, millest said kasu mitte ainult semiootikaosakonna üliõpilased, vaid liialdamata suur hulk Eesti intellektuaalset seltskonda ja ajalugu üleüldiselt. Semiootikaosakonna raamatuid kasutas tegelikult mitte ainult semiootika tudengkond, vaid terve Tartu Ülikool, isegi niinimetatud akadeemiaga külgnevad tegelased ja institutsioonid. Viisid, kuidas neid raamatuid osakonda saadi, võivad tänapäeval näida lausa anekdootlikud (nt toodi neid kohvris müügiks ja vaatamiseks, umbes nagu hr. Kippel Oskar Lutsu teostes), aga selline oli elu semiootikaosakonna esimestel eluaastatel.

Raamatumaailmaga kursisolek on kindlasti teada kõigile, kes Černoviga kokku puutusid. Ta orienteerus selles nii suurepäraselt, et jättis paljud ahhetama, oli selles väga suureks abiks kõigile, kes teda tundsid. Veel palju aega enne seda, kui ta osakonna raamatukoguga algust sai teha, oli ta enda korter tegelik varamu, kust ta õpilased abi said – korter, mis oli sisuliselt vooderdatud klassikaliste, aga ka uudsete teostega alates kirjandusteooriast kuni semiootikani. (Tagasi mõeldes on muidugi huvitav, et tema kogus nn kirjanduslikke alliktekste palju ei leidunud, nt “Hamleti” oleks ta pidanud avalikust raamatukogust laenutama.) Kõik, kellel oli au seal viibida, said sellest kogust osa, samas imestades selle üle, kuidas professorihärra sellest pealtvaatajale märki-

misväärselt segadusest oskas alati leida ja välja tõmmata teose, mida justnimelt vaja oli. Tõesti, raamatutes orienteerumine, kirjanduses alati kaasaegne ja teadevõle oli talle omane ja tudengitele sageli nii-öelda elupäästev. Tagantjärele pole isegi arusaadav, kuidas oli ta nõukogudeaegsetes keeleõppetingimustes suutnud viia oma keeleoskuse ja -teadlikkuse niisugusele tasemele, et ta tõepoolest orienterus suurepäraselt väga mitme keeleruumi teostes. See on imelik, aga nii see oli.

Igor Černov oli Rahvusvaheline Mees. Vallates suurepäraselt inglise keelt toimis ta vahendajana Tartu ja läänemaailma vahel, esindades algul peamiselt J. Lotmanit, hiljem aga laiemalt kogu Tartu semiootikat nii suhtluses tuntud lääne teadlastega, rahvusvahelises organisatsioonides kui ka lihtsalt osalejana rahvusvahelistel semiootika-alastel kogunemistel. Oli loomulik, et see kõik toimus suuresti tänu isiklikele kontaktidele. Semiootikaosakonna loomine sattus 20. sajandi semiootika “kuldajastule”, miska rahvusvaheliste kontaktide kaudu sündisid pikaajalised sidemed praktiliselt kõigi tolle- ja hilisemaaegsete semiootikakorüfeedega. Nende sidemete kaudu arenes semiootika õpetamine Tartus (väga suur hulk loengukursusi semiootika absoluutsete tippude esituses), semiootikaosakonna raamatukogu (isiklikud annetused) ning ka Tartu semiootika eksportimine läände. Viimane toimus suuresti tänu sellelegi, et Černov ei kartnud oma õpilasi n-ö tundmatus kohas vette visata, saates neid rahvusvahelistele konverentsidele ettekandeid pidama. Tudengitele oli see mitmekülgne kogemus: ühest küljest oli konverentsidel ettekande pidamine vaid mõni semester semiootikat õppinule hirmutav ellujäämisõppetund. Teisalt oli see ajastu, mil semiootikakonverentse polnud palju, mis tähendas, et nendel osalesid teadlased, kellega senimaani oldi kokku puutunud ainult raamatutes, loengutes või unenägudes. Konverentsidel istusid nad tudengite ettekannete ajal auditooriumis... Oli hüpnootiline kogemus leida, et nimede taga ongi reaalselt olemasolevad inimesed; nendega loodi sidemed, mis jätkasid Černovi algatatud koostööd lääne semiootikutega, kuid viisid selle uude aega ja ruumi, uutesse valdkondadesse ning ka uute põlvkondade vahele. Võibolla teadlikult, võibolla mitte, ent see oli viis, kuidas Černov tagas Tartu semiootika kestlikkuse ühe väga olulise toimetehhanismi.

Kui Tartu semiootikatraditsiooni algmetes sisaldasid Kääriku suvekoolid, millele alusepanemisel Černov osales, siis pärast semiootikaosakonna tudengkonna tekkimist utsitas ta omakorda neid taoliste kogunemistega jätkama. Nõnda toimus 1995. aastal Saarljäre suvekool Põlvamaal, kus osalesid tartlased, Černovi Kääriku- ja eakaaslase Sergei Nekljudovi õpilased Venemaalt, mõned lätlased ja poolakad. Konverentsidel osalemise kogemusele lisandus nende organiseerimise kogemus;

hoogu sai juurde Tartu semiootika rahvusvaheline võrgustumine. Samuti hakkas tudengite “vetteviskamistehnika”, mida Černov heatahtlikult ja koostööaltilt rakendas, vilja kandma mitmesuguste tunnustuste näol (preemiad Teaduste Akadeemialt, Vabariigi Presidendilt, rahvusvahelistelt organisatsioonidelt). Peab ilmselt meenutama seda mõju tudengitele, mis puudutas üleüldist suhtumist inimestesse kui sellistesse. Just nimelt see arusaam, et õpilaste, õpetajate, kolleegide ja sõprade vahel võivad olla tegelikud head sidemed, kandus ka semiootikatudengite vaate- maailma. Infovahetus osutus võimalikuks ka suunal õpilaselt õpetajale. See ei olnud toona tavaline. Praktilises elus hakkas see rakenduma näiteks ka selles, et vastsete tudengite puhul ei pidanud ta õpilased enam võimalikuks niinimetatud “rebaste retsimist” sel moel, et noviitsidele oleks suppi pähe kallatud või neid muul moel alandatud. Sai alguse traditsioon, mis ilmselt oli Tartu Ülikooli mitmesaja-aastases ajaloos tõesti esmakordne: n-ö vanemad kolleegid-õpilased pakkusid uutele tudengitele hoopis võimaluse end intellektuaalselt tõestada. See võib näida tänapäeval lihtsana, kuid toona oli see aken, kust uutele tudengitele avanes just nimelt positiivne vaade nii oma erialale kui ka rahustatud tulevikule. Põhimõte “kolleeg = õpetaja = õpilane = kolleeg” rakendus nii-öelda päriselus. Seda võib kindlasti nimetada lotmanliku teadusesse suhtumise traditsionaliseerumiseks. Igor Černovi hoiak vastse semiootikaosakonna tudengite suhtes peegeldas sedasama tähelepanu, mida talle oli osutanud tema õpetaja Juri Lotman. Muuhulgas tähendas see, et piir õpilase, sõbra, kolleegi ja õpetaja vahel kaotas suures osas tähtsuse ning teadvus- ja teadmisoog võis olla erisuunaline.

Igor Černovi puhul ei ole võimalik öelda, et tema “tähelend algas” semiootikaosakonna loomisega aastal 1992. Selle asemel tuleb nentida tema aastatepikkust tööd nii semiootika kui teaduse arendamisel kui ka sellega kaasnenud distsiplinaarse teadvustamise ja institutsionaliseerimise teel. See polnud kerge, sest uue osakonna rajamisel polnud tal olla ei lektoreid ega üliõpilasi. Sestap on fenomenaalne, et Černov saavutas lühikese ajaga nii ühe kui ka teise. Ta suutis tekitada ajaloo ja semiootika labori ning vene kirjanduse kateedri pinnalt semiootikaosakonna ning tekitada sinna üliõpilased. Peame meelde jätma selle, mis oli temas üks ülimuslikke põhimõtteid: kui tahad, siis saad. Igor Černov viis Tartu semiootika maailmaskeenele, sealhulgas Eesti kui sellise Rahvusvahelisse Semiootika Assotsiatsiooni.

Saarijärve suvekool 1995, foto autor teadmata. Tagareas vasakult: Märt-Matis Lill, Aleksei Maškov, Piret Vaher, Artis Kursulis, Andres Kõno, Ilja Utehhin, Anti Randviir, Jan Levšenko, Igor Černov. Esireas vasakult: Martin Kanovsky, Andrei Koval, Anne Õuenu, Jekaterina Poljakova, Janet Narkevich, Oksana Gavrišina, Elin Sütiste

Thursday, Aug. 10.

12.30-13.30	Arrival, accommodation	
13.30-15.00	Lunch	
17.00-18.30	Opening	
18.30-19.00	Sauna	
19.30	Dinner	

Friday, Aug. 11.

8.30-9.00	Breakfast	
9.00-10.00	Peeter-Tammeveski II 5 Irina-Protopopova II 2	<i>Some aspects of developmental psychology in cultural semiotics</i> <i>Practical hermeneutics as psycho-technical tool</i>
10.00-11.00	Oleg-Beljakov II 4 Ivar-Tamm II 4	<i>The experience of interpretation of St. Gregory Palama's definition of life</i> <i>To be specified</i>
11.00-11.30	Coffee	
11.30-12.30	Aleksei Moskov II 3 Ilja Kucheroov II 5	<i>Organismic concepts in biology and philosophy</i> <i>Complementarity of conceptual means in plant cover description</i>
12.30-13.30	Annar-Atas II 5 Valdur Mikita I 3	<i>Analysis of "Winnie-the-Pooh"</i> <i>Word play: An analysis from the semiotical point of view</i>
13.30-15.00	Lunch	
15.00-16.00	Hillar-Saui II 5 Anne Õuema II 2	<i>Vygotski and semiotics</i> <i>Deviation as evaluation: Semiotic aspects</i>
16.00-17.00 (Academic lecture)	Kalevi Kull Mikhail Lotman	<i>J. v. Uexküll and J. Lotman: Some aspects of Tartu semiotics</i>
17.00-18.00	Elin Sütiste I 2	<i>Musical semiotics: Process of interpretation from the culturological point of view</i>
18.00-19.00	Round table	<i>Semiotic strategies and discourses</i>
19.30	Dinner	

Saturday, Aug. 12.

8.30-9.00	Breakfast	
9.00-10.00	Kiur Aarma II 3 Anna-Rafaeva I 2	<i>Camp-pastiche: Theoretical framework Structural-semiotic aspects of folklore motives</i>
10.00-11.00	Anti Randviir II 4 Oksana Gavrishina II 2	<i>Ideal as a modelling fiction of culture: The case of the city Cultural image as a sign</i>
11.00-11.30	Coffee	
11.30-12.30	Artis Kursulis II 4 Lauris Kaplinski I 4	<i>The changing of cerebral asymmetry between two levels of semiosis To be specified</i>
12.30-13.30	Piret Vaher I 2 Ilya Outekhine II 5	<i>Theatrical semiosis: The Actor Face in humans as a semiotic category</i>
13.30-15.00	Lunch	
15.00-16.00	Jan Levchenko I 4 Olga-Sudajeva II 2	<i>The language of Tartu semiotics: Towards the compiling of contextual vocabulary To be specified</i>
16.00-17.00 (Academic lecture)	Igor Černov II 4	<i>Semiological habitus</i>
17.00-18.00	Jekaterina Poliyakova I 2	<i>Semiotics of theatricality</i>
18.00-19.00	Round table	<i>Greening semiotics: new grounds, new objects</i>
19.30	Dinner	

Sunday, Aug. 13.

8.30-9.00	Breakfast	
9.00-10.00	Andres Kõnno II 4 Maria Nekljudova II 2	<i>Technological breakdown as catastrophy Ritual functions of a scandal</i>
10.00-11.00	Meevo Ruus I 3 Narkevich, Janet II 2	<i>Politological semiotics: An attempt of semiotic interpretation of independence To be specified Semiotics & geographical landscape</i>
11.00-11.30	Coffee	
11.30-12.30	Tiit-Neorkõiv I 3 Martin Kanovsky II 3	<i>Interpretation in history Carnival and semiosis</i>
12.30-13.30	Marek Tamm I 4 Tiit-Aleksejev I 3	<i>Dynamics of Medieval culture The concept of borderline in Medieval culture</i>
13.30-15.00	Lunch	
15.00-16.00	Andrej Koval II 4 Roman-Voitikhovich I 4	<i>Formulae expressions in Indo- European Semiotics of meter</i>
16.00-17.00 (Academic lecture)	Jelena-Grigorjeva II 2	<i>The tasks of semiotics in the age of postmodernism</i>
18.00-19.00	Brain storm	<i>Is it possible to formulate a new program for semiotic research?</i>
19.30	Dinner	

Saarlärvel 10.–13. augustil 1995 toimunud semiootika suvekooli kava.

Elin Sütiste, semiootika 1. lend, lõpetas 1998

Igor Černov andis semiootika osakonnale selle esimese juhatajana teatava häälestuse: kaose ja korra, efekti ja sügavuse vahel võnkuva põhitooni (1990ndate üldine metsik vaib oli sellega muidugi üsna kenasti kooskõlas, aga ei avaldunud samasuguse jõuga sugugi mitte igal pool ülikoolis). Küll kahaneval ja muunduval kujul, aga siiski põhjapanevalt olulisena on see põhitoon kandnud semiootika osakonda minu meelest tänaseni.

Erinevalt oma hilisematest kursakaaslastest, kes astusid Tartu Ülikooli 1993. aasta sügise eksperimentaalse, nelja eriala ühendvastuvõtu² käigus, asusin mina tol sügisel õppima inglise filoloogiat. Oma eriala ainete kõrval sattusin esimesel ülikooliaastal kuulama Mihhail Lotmani kursust “Vene mentaalsuse ajaloost” ja lugema Juri Lotmani “Kultuuri-semiootikat” ning minu maailmapilti raputas lokaalse tähtsusega plahvatus: sain teadlikuks, et eksisteerib selline valdkond nagu semiootika ja et seda on võimalik siinsamas ülikoolis õppida. Juri Lotman ise aga, kellega olin riivamisi kokku puutunud külaskäikudel oma endise klassiõe Maria-Kristiina Lotmani juurde, transformeerus – umbes nagu Clark Kent Supermaniks – Maria vanaisast Eesti kõige kuulsamaks teadlaseks ja kaasahaaravalt põneva raamatu autoriks. Paraku suri Juri Lotman just tolsamal 1993. aasta sügisel, ent see ei kõigutanud minu järgmiseks kevadeks küpsenud plaani: vahetada eriala.

Seega otsisin 1994. aasta kevadel üles keeltemaja kolmandal korrusel asunud semiootika osakonna ning rääkisin seal olnud autoriteetse olekuga elavaloomulise meesterahvale (loe: Igor Černovile) oma soovi ära. Černov kuulas, esitas küsimusi, ja läks siis üle inglise keelele, küllap selleks, et teha kindlaks, kas inglise filoloogiat õppiv inimene inglise keelt ikka üldse mõistab (et olin eelnenud õppeaasta veetnud vahetusõpilasena USAs, siis sellega muret ei olnud). Meie vestluse lõpupoole küsis Černov, kas ma semiootika osakonna noormeestega ka lävin. Seda ma ei teinud, tol hetkel ei tundnud ma veel ühtegi teist semiootikatudenti (ma ei saanudki Černovi reaktsioonist aru, kas see läks kirja pigem pluss- või miinuspunktina). Igatahes lõppes “vastuvõtukatse” sellega, et sain ülesande: kui loen suvel läbi (kuulmise järgi kellegi Dilly või Dealy) sissejuhatuse semiootikasse, siis võin sügisel tulla. Mõningase otsimise peale leidsin Tallinnas Teaduste Akadeemia raamatukogust John Deely

² Inspiratsioon seesuguse ühendvastuvõtu korraldamiseks võis tuleneda üleüldiste 1990. aastate struktuuriliste muutuste seas esile kerkinud ideest, mida mainib koostaja Olev Must filosoofiateaduskonna 1992. a teatmiku saatesõnas: “Nimelt kogub elujõudu idee mitte võtta lähitulevikus üliõpilasi enam üksikutele erialadele, vaid teaduskonda kui tervikusse” (Õppekavad 1992: 3).

raamatu "Introducing Semiotic" (1982) ja närisin end sellest suve jooksul läbi.³ "Introducing Semiotic: Its History and Doctrine", mis esimeses osas annab ülevaate loogika ajaloost märgiteaduse vaatepunktist ja teises osas esitab semiootikateooria kui iseseisva uue paradigma alused, oli 19-aastasele minule lugemiseks korralik katsumus, sest pehmelt öeldes puudus mul selle mõistmiseks ettevalmistus.

Keeleõppes peetakse efektiivseks meetodiks keelekümblust; sarnane kümbustusmeetod oli iseloomulik ka semiootikaõppele osakonna algusaastatel. Tagantjärele tundub, et sageli oli see puhas juhus ja õnnemäng, mis otsustas, kes jäi pinnale, kes mitte. Akadeemilises ookeanis teadlikult ujumist ehk oskust teoreetilisi tekste lugeda, refereerida, seostada, argumentatsiooni arendada, teadusteksti kirjutada jms meile kuigi süstemaatiliselt ei õpetatud. Katse ja eksitus ning huupi rabelemine saadetuna pidevast uppumishirmust vaheldusid harvade (tihti illusoorsete) selgushetkedega, kui korra viiks mingi taipamine, õnnestus üürikele hetke jooksul näha maailma harjumuspärasest erinevalt, "läbi semiootiliste prillide". Need hetked mõjusid lummavalt ja tekitasid sõltuvust, soovi kogeda millegi mõistmisega kaasnevat mõtlemisstruktuure raputavat nihet ikka uuesti. Tuleb tunnistada, et 1994. aasta suvel Deely sissejuhatuse kallal higistamine katartilise selguseni ei viinudki, aga õnneks sügisel enam Černov selle vastu huvi ei tundnud.

Võimalt keerulistena näivate tekstide lugemine aga jätkus osakonna loengutes ja seminarides. Ehkki semiootikat oli endiselt raske mõista, tohutud lüngad teadmistes ja lugemuses andsid endast tunda pidevalt, siis tasapisi see semiootilisest vaatepunktist maailmanägemise võime vist ikkagi arenes. Sellest, et mingi areng toimub, sain aga aimu hoopis mujal: kui osalesin nüüdseks oma kõrvaleriala, inglise filoloogia kursustel, näiteks keeleteooria või inglise keele ajaloo loengutel, märkasin oma meeldivaks üllatuseks, et saan enam-vähem kõigest üsna lennult aru. Kui enamik mitte-semiootikuid näis samal ajal loengus piinlevat ja/või igavlevat, oli minul hoopis põnev, ja erialale spetsiifilisemad filoloogilised detailid, mida semiootika loengutes mõistagi ei käsitletud, asetuisid loogiliselt ja sundimatult üldisematesse raamistikesse. Filoloogiakursustest oli omakorda abi semiootikas: seal omandatud teadmised aitasid kaasa semiootika teoreetiliste kontseptsioonide mõistmisele, siduda abstraktsevõitu mõisted ja lähenemised konkreetse materjaliga. Mis aga ei tähenda, nagu oleks mul semiootika osakonnas õpetatavaga edaspidi oluliselt kergem olnud: lugeda antud tekstid ja loengutes käsitletu käisid minu mõistmisvõimest pidevalt ees.

³ Võimalik, et Černov pidas tegelikult silmas J. Deely raamatut "Basics of Semiotics" (1990).

Černovi (nagu ka teiste õppejõudude) seatud lattu oli aga tõepoolest kõrge. Nagu teada, oli Černov juba kolmanda kursuse tudengina Moskvat külastades andnud käivitava tõuke Tartu–Moskva koolkonna tekkimisele; neljandal kursusel sai tema uurimus “Mudeli probleemist ilukirjanduses ja kirjandusteaduses” (Černov 1964) tudengitööde konkursil esimese auhinna. Ning kui Černov 1975. aastal oma väitekirja kaitses, andis see põhjust Mihhail Lotmani ülivõrdeliseks ülevaateks ülikooli ajalehes:

I. A. Černovi väitekirja kaitsmist võib nimetada igas mõttes ebatavaliseks. Mitte sellepärast, et mõlemad oponendid olid doktorikraadiga – NSV Liidu Teaduste Akadeemia vene kirjanduse instituudi (Puškini maja) vanemteadur, filoloogiateaduste doktor A. M. Pantšenko ja TRÜ professor, filoloogiateaduste doktor L. N. Stolovitš; samuti mitte sellepärast, et väitekirjale lisatud kasutatud kirjanduse nimestik koosnes ligi tuhandest nimetusest kõigis peamistes Euroopa keeltes (mõlemad oponendid märkisid, et nimestik pole mitte lihtsalt “lisatud”, vaid töötab väitekirjas “aktiivselt”, peegeldades kaitsja uurimuste reaalselt mahtu); ega ka mitte sellepärast, et saabunud vastukajade seas oli kiri akadeemik D. S. Lihhatšovilt, kes hindas I. A. Černovi tööd erakordselt kõrgelt. Kaitstava väitekirja ebatavalisus seisnes aspektis, mille autor teaduskraadi taotlemiseks esitatud töös valis.

Valides uurimuse teemaks vene baroki kirjanduse, ei võtnud I. A. Černov fookusesse mitte 17.–18. sajandi alguse ajaloolis-kirjanduslike tekstide analüüsi, vaid vene ja slaavi baroki temaatikat *analüüsivate uurimuste analüüsi*. Seesugune küsimuseasetus oli [...] erakordselt uudne, värske ja terav. [Oponent] A. M. Pantšenko tõstis esile I. A. Černovi väitekirja originaalsed, üdini uurimuslikku iseloomu. Oponendi arvates annab I. A. Černovi töö olulise panuse kirjandusteaduse metateooria loomisse, aitab korrastada terminoloogiat ja pakub välja vene baroki erakordselt selge mudeli. Prof. L. N. Stolovitši [...] meelest on töö oluliseks tugevuseks metodoloogiline teravus ja kõrge teaduslik küpsus.

Mõlemad oponendid rõhutasid, et I. A. Černovi töö tulemusi peavad edaspidi kindlasti arvesse võtma nii vene baroki kirjanduse uurijad kui ka õppejõud. (Lotman, M. 1975: 1)

Meie tudengitena ei olnud Černovi varasema akadeemilise karjääri hiilgehetkedega küll lähemalt kursis, kuid tema eruditsioon kumas läbi igal sammul. See avaldus sundimatult, lenneldes, paistis justkui Černovi kaasasündinud omadusena – isegi kui õppejõud andis mõista, et selle taga on aastatepikkune töö. Nii mõnelgi korral märkis Černov muiates, et teadlase peamine töövahend on tagumik, ehk teisisõnu: tulemuseni viib raamatute taga istudes kogunenud staaž.

Peeter Torop on meenutanud, et enne oma esimese akadeemilise loengu pidamist 1975. aastal ta üksjagu närveeris. Trepil kohatud filosoofiaõppejõud Rem Blum olevat aga noore õppejõu muret leevendanud,

väites, et “ka kõige parema loengu informatsiooniline väärtus läheneb nullile. Ainus, mis üliõpilases püsima jääb, on õppejõu suhtumine ainesse” (Torop 1999: 365). Üliõpilaste õpetamine – võiks isegi öelda, kasvatamine – suhtumise ja eeskuju kaudu iseloomustas kindlasti ka semiootika osakonna algusaastate õpet (küllap iseloomustab tänagi, aga toona lausa rõhutatult). Igor Černov oli selles meister, ehkki ei saa öelda, et teised semiootika õppejõud oleksid hallimatena mõjunud. Kuid Černov põles eriti ereda leegiga, süttas ja vaimustas; puudujääki noore kuulaja võimes kõike intellektuaalselt haarata korvas loengust saadud immerssiivne kogemus,⁴ mis ajapikku settis teatud hoiakuks või vaimuseks, mille suur osa noori semiootikuid vähemal või rohkemal määral omaks võtsid. Järgijate jaoks oli sel kahtlemata ka ilmselgeid miinuseid nii vaimse tervise (võis kergesti viia läbipõlemiseni) kui ka praktilise akadeemilise elu mõttes. Mäletan, et kui olime Tartu semiootikute kambaga 1996. aastal teel Imatrasse, enamiku tudengite jaoks elu esimesele väliskonverentsile⁵, omandasin Černovi mõjuväljas viibides ettekujutuse, kuidas õieti tehakse konverentsiettekannet: ettekanne valmistatakse vahetult enne konverentsi, seda kirjutatakse ja viimistletakse teel olles, rongis ja laeva peal, ning mõistagi ka öösel vastu esinemist. Esinemine ise aga ei ole mingi tuim paberilt mahalugemine, vaid etendus, kus oluline osa on espiiril ja improvisatsioonil. Mis mulle ehk samasuguse selgusega veel kohale ei jõudnud, oli asjaolu, et mis on lubatud Jupiterile, ei pruugi olla jõukohane härjale. Edaspidi ainult süvenenud veendumus, et iga akadeemiline etteaste, olgu suuline või kirjalik, peab ühtaegu ütlema midagi tarka ja originaalset, publikut kütkestama ja mõjuma värskest, hakkas paraku akadeemiliste tööde valmimist takistama ning läks aastaid, enne kui õppisin usaldama ka teistsugust lähenemist: artikleid ja ettekandeid võib (on ehk isegi soovitatav) komponeerida rahulikult, alustades ammu enne tähtaega; iga etteaste ei pea ilmtingimata särava teemandina publikut rabama, vaid võib olla ka lihtsalt üks

⁴ Černov ei avaldanud seesugust mõju mitte ainult tudengitele ega mitte ainult akadeemilistes ringkondades, vaid hoopis laiemalt. Näiteks Vaino Vahing on kirjutanud koosviibimisest Jaan Kaplinski ja Tiia Toometi maamajas 1971. a jaanuaris (osalejate seas olid veel Paul-Eerik Rummo, Hando Runnel, Jüri Allik, Marju Lauristin, Maimu Berg, Peet Lepik jpt): “Černov rääkis suure õhinaga kolm tundi järjest kultuurist. Pikalt Levy-Straussist [Lévi-Straussist], keda ma polnud lugenud ning arvatavasti ka teised mitte. Černov suitsetas pidevalt, näitles kohati. Tekkis tunne, et ilmselt räägib ta paremini kui kirjutab. Eruditsioon oli võrratu, vaimutses teravalt” (Vahing 1993: 13).

⁵ “Signs as communication and dialogue”, the 4th Biannual Congress of the Nordic Association for Semiotic Studies, Imatra, Soome, 14.–16.6.1996.

korralikult läbimõeldud sisukas mõte. (Praktikas, tuleb tunnistada, omandan seda teist lähenemisviisi senimaani; ikka tuleb ette, et ettekantav materjal valmib vahetult enne esitamist ja artikkel viimaseks võimalikuks tähtjaks või veel hiljem.)

Semiootika õpetamine Tartu Ülikoolis 1992–1997

Oma kunagiste õpingute meenutamine on osutunud selle ajastu ja Tartu semiootika kronoloogia rekonstrueerimiseks, sest nagu selgus, oli selles (vähemalt minu jaoks) üksjagu valgeid laike. 1960.–1970. aastatel tegeldi Tartus semiootikaga vene kirjanduse osakonnas, semiootika osakonna tekkimiseni kulus veel ligi kolm aastakümnet – ehkki pingutusi selles suunas tehti korduvalt. “Idee luua Tartus semiootikakeskus tekkis Lotmanil juba 1964. aastal. [...] Kuni ametlikku otsust semiootika laboratooriumi avamise kohta ei olnud, otsustas Lotman avada semiootikakabineti ning palus selle jaoks saata oma Moskva ja Leningradi kolleegidel vastavat kirjandust. Ühiskondlikel alustel sai selle kabineti laborandiks Igor Tšernov, kes õppis eriprogrammi järgi semiootikat” (Salupere 2016: 59, 60). Lotmani unistus semiootikakeskusest täitus (osaliselt) alles 1983. aastal, kui loodi ajaloo ja semiootika laboratoorium, mis eksisteeris Linnart Mälli juhtimisel kuni aastani 1991. Siis sai sellest orientalistikalaboratoorium (toimis kuni 1994. aastani), nii et semiootika jäi jälle ilma institutsionaalse toeta ja Lotman otsustas luua semiootikaosakonna (Salupere 2016: 60).

Semiootika osakonna asutamise koosolek toimus 1992. aasta suvel J. Lotmani kodus (Torop 1998: 14). 1992.–1993. õppeaasta alguses semiootika osakonda veel ametlikult ei eksisteerinud; see avati 1. veebruaril 1993 vastavalt ülikooli nõukogu otsusele 18. detsembrist 1992 (Kull, Salupere, Torop, Lotman 2011: 331). Siiski käivitus juba 1992. aasta sügisest esimene semiootika ja kulturoloogia õppekava, esialgu vene ja slaavi filoloogia osakonna ühe eriharuna baaseriala ehk vene filoloogia kõrval (teisteks eriharudeks olid vene keel, vene kirjandus, slaavi filoloogia ning poetika ja tõlketeooria) (Õppekavad 1992: 66). Eriharu ained lisandusid peeriala kohustuslikele ainetele; õppetöö toimus vene keeles. Semiootika ja kultuuriteooria eriharu sisaldas ootuspäraste ainete (nt “Sissejuhatus semiootikasse” või “Sissejuhatus kultuuriteooriatesse”) kõrval ka selliseid nagu “Kognitiivne semiootika” ja “Kultuuriteooria ja filosoofia”:

SEMIOOTIKA JA KULTUURITEOORIA ERIHARU**1. Alamaste**

1. Proseminar (kursusetööga).
2. Sissejuhatus semiootikasse.
3. Sissejuhatus kultuuriteooriasse.
4. Semiootika ajalugu (põhietapid).
5. Arvutiõpetus.
6. Teaduse loogika ja metodoloogia.
7. Erikursus(ed).
8. Valikkursus(ed).

2. Keskaste

1. Seminar (kursusetööga).
2. Semiootika ajalugu.
3. Kultuurilugu.

71

4. Kognitiivne semiootika.
5. Tänapäeva filosoofia.
6. Sotsiosemiootika.

3. Ülemaste

1. Postseminar.
2. Vene kultuurifilosoofilise mõtte ajalugu.
3. Vene historiograafia.
4. Erikursus(ed).
5. Kultuuriteooria ja filosoofia.
6. Valikkursus(ed).
7. Diplomitöö.

Vene ja slaavi filoloogia eriala semiootika ja kulturoloogia eriharu ained 1992. a (Õppekavad 1992: 71–72).

1993. aasta kevadeks oli niisiis olemas iseseisev semiootika osakonna nime kandev akadeemilis-institutsionaalne üksus ja avatud semiootika professor, mida täitis Igor Černov (Struktuur 1993 aprill: 11). Füüsiliselt tähendas semiootika osakond sel ajal üht tuba toonases keeltemajas, aadressiga Ülikooli 18a–307. Värskest loodud semiootika osakonda “viidi üle vene kirjanduse kateedrist semiootika korraline professor Igor Černov, vanemõpetajad Mihhail Lotman, Peeter Torop ja Irina Avramets, semiootika laboratooriumist teadurid Vera Stolvitš, Tatjana Kuzovkina ja Jelena Grigorjeva ning maailmakirjanduse kateedrist

professor Juri Lotman.⁶ Et osakonna juhiks sai Igor Černov, oli üpris loomulik. Igor oli ju Tartu semiootikaga ühes olnud 1960ndate algusest peale, juba tudengiajast. Peetrile, kes samuti oli pikka aega Lotmani kateedris olnud, oli Igor ametlikult diplomitöö juhendajaks, seitse aastat vanemana.” (Kull 2016: 127–128). Peeter Torop on aga juhtinud tähelepanu ka n-ö tõrvatilgale meepotis, sest “semiootika osakonna asutamise 1992. a tõmmati piir läbi aastakümneid kestnud terviku, J. Lotmani poolt formeeritud vene kirjanduse kateedri. Tartu Ülikooli tekkis kaks J. Lotmani nimega seotud allasutust. 1993. aasta oli kõige raskem, sest J. Lotmani lahkumine tekitas ühelt poolt pingeid pärandi ümber, teiselt poolt aga avas tuleviku” (Torop 1998: 16; vt ka Kull 2022: 129).

Järgmisel, 1993.–1994. õppeaastal (s.t aastal, kui toimus eksperimentaalne ühisvastuvõtt semiootika, filosoofia, psühholoogia ja sotsiaaltöö erialale), kandsid ülikooli ametliku teatmiku andmeil semiootika ainete loengupidamise põhiraskust Mihhail Lotman (“Vene filosoofilis-religioosne mõte XIX–XX saj.”, “Luule kui semiootika”) ja Irina Avramets (“Semiootika ajalugu”, “Kultuuriteksti mõistmine”, “Bütsants ja Vana-Venemaa: genees ja tüpoloogია”) (Loengud 1993/1994: 177–178). Samal ajal pidas bioloogia-geograafiateaduskonnas ökofüsioloogia õppetoolis Kalevi Kull kursust nimega “Biosemiootika” (Loengud 1993/1994: 40).⁷ Ent nagu selgub 1993. aasta sügisel ülikooli astunute mälestusest, pidas kohe sügissemestrist peale tegelikult loenguid ka osakonna juhataja professor Igor Černov ise. Semiootikat sai nüüd esimest korda ajaloos õppida eesti keeles.⁸

1994. aasta sügisest oli juba võimalik astuda eraldi semiootika ja kulturoloogia õppekavale. 1994.–1995. õppeaasta teatmikus sisalduvad Černovi kursused “Sissejuhatus semiootikasse”, “Sissejuhatus kultuuri-teooriasse”, “Valitud peatükke kultuurifilosoofiast” ja koos kolleegide Mihhail Lotmani, Irina Avrametsi ja Peeter Toropiga plaanitud kursus

⁶ 1993. aasta 1. novembri seisuga kuulusid semiootika osakonda korraline professor Igor Černov, lektorid Irina Avramets, Mihhail Lotman, Jelena Pogosjan ja Peeter Torop, teadurid Jelena Grigorjeva ja Vera Stolovitš ning vanemla-borandid Tatjana Kuzovkina ja Ulvi Urm (Struktuur 1993 sügis: 45–46).

⁷ Kalevi Kull on meenutanud, et “sügisel 1993 lugesin Tartu Ülikoolis bioloogia-osakonnas esimest korda kursust *Biosemiootika*”, peagi lisati “Biosemiootika” juba semiootika õppekavva (Kull 2022: 126–127). TÕ teatmiku andmeil käsitleti semiootikat tol õppeaastal ülikoolis veel Luule Epneri kursusel “Teatri- ja draamauurimise meetodid I” ja Harald Peebu kursusel “Kirjanduse uurimise meetodid” (Loengud 1993/1994: 111, 118).

⁸ Õppeaastatel 1996/1997 kuni 1999/2000 sai semiootikat õppida nii eesti kui vene keeles sama õppekava alusel. (Kirjavahetusest Ulvi Urmiga 3.11.2025.)

“Vene kultuuri uurimine (vene historiograafia). Kursuste puhul on ehk huvitav täheldada tänaste detailsete ainekavadega võrreldes kirjelduse nappust:

FLSE.01.001 Sisese juhatus semiootikasse			
korr. prof. Igor Černov			
■ semio:alam			2 AP (76 L)
⊕ FLSE.01.003			
Semiootika põhimõisted ja kontseptsioonid. Märk, märgisituatsioon, diskursus, tropoloogia, tõlge. Erisemiootikad: asi, raamat, mäng, linn.			
☆ 24. – 40. n.	2 L n-s		⇒ E
FLSE.01.003 Sisese juhatus kultuuriteooriasse			
korr. prof. Igor Černov			
■ semio:alam			2 AP (34 L)
Kultuuri mõiste ja kontseptsioonid. Kultuur ja loodus, kultuur ja ühiskond. Maaümmak. Kultuuri ruum. Kultuuri analüüsi kategooriad.			
☆ 1. – 17. n.	2 L n-s		⇒ E
FLSE.01.005 Valitud peatükke kultuurifilosoofiast			
korr. prof. Igor Černov			
■ semio:ülem			2 AP (34 L)
⊕ FLSE.01.001, FLSE.01.003			
Loengukursuses analüüsitakse valikuliselt XX sajandi suuremaid kulturooloogilisi süsteeme.			
☆ 24. – 40. n.	2 L n-s	1 ref	⇒ E
FLSE.01.006 Vene kultuuri uurimine (vene historiograafia)			
korr. prof. Igor Černov, lektor Mihhail Lotman, lektor Irina Avramets, lektor Pector Torop			
■ semio:alam			2 AP (34 L)
⊕ FLSE.01.002			
Esmakordselt analüüsitakse kollektiivses kursuses arvamusi Venemaa kohta eri teadusharude seisukohalt.			
☆ 24. – 40. n.	2 L n-s		⇒ A + E

Igor Černovi kursused 1994.–1995. õppeaastal (Loengud 1994/1995: 130).

Osakonna arhiivis on säilinud Igor Černovi kiri 16. novembrist 1994 pealkirjaga “Vigade parandus kogumikus “Tartu Ülikooli loengud ja praktilised tööd” 1994/95”, mis annab teada, et lisaks kogumikus toodule loetakse semiootika osakonna üliõpilastele muidki kursuseid:

teadur (0,7 kohal) Jelena Grigorjeva loeb sügissemestris kursust (68 tundi) "Märgi teooria" inglise keeles; "Vene historiograafia" kursuse raames 4 loengust koosnevat tsükli vene keeles; kevadsemestris kursust "Tavakäitumise semiootika" (34 tundi inglise keeles + 34 tundi vene keeles).

Lektor Peeter Toropi kursuse teema on "Semiootika ja tõlkimine".

Prof. I. Cernov ei loe kursust "Sissejuhatus semiootikasse" eesti keeles, seda kursust loeb lektor Mihhail Lotman.

"Ameerika-India kultuuride semiootika" kursust ei loe mitte Allan Espenberg vaid Julio Serna.

Sügissemestril loeb osakonna magistrand Jevgeni Gornõi erikursust "Understanding and Interpretation of Cultural Phenomena" (34 tundi, inglise keeles).

1990. aastate keskspaigaks oli semiootika õppekavast – valdavalt Igor Černovi isiklike kontaktide ja jõupingutuste viljana – kujunenud mitmekülgne, eri teaduskondadest liidetud ainetega rikastatud kooslus:

Alamaste (15)

1. Sissejuhatus kultuuriteooriasse	S	2 AP
2. Sissejuhatus semiootikasse	S	2 AP
3. Semiootika ajalugu I	S	2 AP
4. Kultuurilugu I	S	3 AP
5. Semiootika praktikum	S	2 AP
6. Kultuurilugu II	K	3 AP
7. Erikursus või biosemiootika	K	1 AP

Keskaste (60)*

1. Semiootika ajalugu II	K	2
2. Kultuuritüpoloogia ja <i>cross-cultural studies</i>	K	1 AP
3. Kultuurisemiootika	K	2 AP
4. Rahvuskultuuri blokk	S+K	20 AP
a) angloameerika (8)		
b) eesti (6)		
c) vene (6)		
5. Usuteaduse blokk	S+K	8 AP
a) VT sissejuhatus		
b) UT sissejuhatus		
c) UT kirjade eksegees		
d) Gen. 1.-12. eksegees		
e) Kristlik eetika		

6. Psühholoogia blokk	S+K	6 AP
a) sotsiaalpsühholoogia (4)		
b) isiksuse teooriad (1)		
c) keskkonnapsühholoogia (1)		
7. Sotsiaaltöö blokk	S+K	3 AP
8. Kursusetööd (2) ja eriseminar (2)	S+K	4 AP
9. Erikursused	S+K	4 AP

Ülemaste (25)

1. Politoloogia	S	3 AP
2. Tänapäevane kultuur ja ühiskond	S	3 AP
3. Bakalaureuseseminar ja uurimistöö	S+K	10 AP
4. Bakalaureuseeksam	K	5 AP
5. Erikursused	S	4 AP

Semiootika ja kultuuriteooria õppekava 1994.–1995. õ-a
(Filosoofiateaduskonna õppekavad 1995: 82–83)⁹

Tagantjärele hinnates oli see 1994.–1995. aastate õppekava erakordselt põnev ja panustas tõesti tugevalt laiapõhjalisse humanitaarharidusse. Saime osa oma erialade korüfeede, näiteks Kalle Kasemaa ja Tarmo Kulmari loengutest, lisaks oli sel ajal veel igati soositud üliõpilaste akadeemiline vabadus võtta mis tahes kursuseid üle ülikooli. See olukord ja õppekava muutus aga taas peagi, seekord üsna radikaalselt, kuna 1995. aastal toimunud ülikooli struktuurimuutuste käigus liigutati semiootika osakond filosoofiateaduskonna alt sotsiaalteaduskonda: “1994. aasta veebruaris jõudis filosoofiateaduskonna nõukogu järeldusele, et Tartu Ülikooli struktuur on sotsiaalteaduste alal tasakaalustamata ja killustatud ning pöördus ülikooli nõukogu poole ettepanekuga teha muutusi ülikooli ja sellega seoses filosoofiateaduskonna struktuuris. 1. juunist 1995

⁹ Tänapäevase üksikasjalike ja põhjalike õppe- ning ainekavade taustal torkab eriti silma toonase magistriõppe lakooniline kirjeldus (Filosoofiateaduskonna õppekavad 1995: 84):

Magistriõpe (20)

1. Teadusfilosoofia ja metodoloogia	S	2 AP
2. Aktuaalsed probleemid valitud valdkondadest	K	3 AP
3. Magistriseminar		5 AP
4. Valikkursused		10 AP

eraldusid filosoofiateaduskonnast ja liideti 1992 loodud sotsiaalteaduskonnaga psühholoogia, semiootika, sotsioloogia ja žurnalistika osakonnad.” (Teatmik 1997–98: 14). 1996. aastal kolis osakond Ülikooli tänavalt Tiigi tänavale, kunagise ühiselamu heleroheliste seintega euroremonditud ruumidesse. Sealse aja ühe eredama ja mõneti ootamatu seigana meenub erikursus majandussemiootikast, mille Černov oli kutsunud pidama akadeemik Mihhail Bronšteini. Černovi enda viimaste loengute seas ülikoolis olid 1997. aasta veebruaris peetud erikursused “Interpretatsioon ja analüüs” ning “Humanitaristika mõtlemisstiilid”. Peagi pärast seda toimus lühis, katkestus, ja Igor Černovi me enam ei näinud. Osakonnajuhatajaks sai tema asemel Peeter Torop, kes asus osakonda juhatama vähem impulsiivselt, kuid mitte vähem mõjusalt. 2006. aastal liideti semiootika osakond taas filosoofiateaduskonnaga ning mõne aja pärast koliti tagasi kesklinna, seekord teisele poole peahoonet endisesse keemiahoonesse Jakobi 2.

Ja ikkagi: midagi väga südamlikku ja elusat oli selles algusaegade rabaduses ning osakonna loomise gigantses töös, millesse panustasid kõik selle liikmed eesotsas Igor Černoviga. Nii nagu on sammhaaval kinnistunud semiootika institutsionaalne eksistents, süveneb ka seda tudeerivate üliõpilaste semiootiline maailmanägemisvõime. Semiootiline vaatenurk toimib omamoodi võluprillidena, sest muudab maailma lõpmatult huvitavaks. Laenates ühe oma teismeea lemmiku Reginald Horace Blythi sõnu: semiootika “muudab mäed mägisemaks ja orud orulikumaks, ning samas: mida madalam mägi ja mida laugem org, seda parem. Hakkame tasahaaval taipama, mida oleme ilma enese teadmata alati otsinud” (Blyth 1979[1962]: 9).

Meenutusi Igor Černovist

Andres Kõnno, semiootika 1. lend 1997. aastast

1993. aasta sügis Tartus. Filosoofiateaduskond. Esimest ja viimast korda katsetasid psühholoogia, sotsiaaltöö, filosoofia ja semiootika erialad koondvastuvõttu. Igor Černovi sissejuhatus semiootikasse 1993. aasta sügisel toimus ülikooli peahoone paremtiiva suures trepp-auditooriumis. Kunagi hiljem pole ma näinud ülikoolis istekohtade puudust. Tudengid istusid treppidel, vahel ka põrandal. Sest sissejuhatust semiootikasse loeti eesti keeles üldse esimest korda – varasematel aastatel oli see olnud puhtalt vene filoloogide (ja ilmselt ka teiste venekeelsete tudengite) pärusmaa ja privileeg. Igor Černovi nägemuses pidi semiootika õpetami-